

“Zwarte bij, de enige honingbij die thuishoort in onze natuur”

Met een geïsoleerd paringsstation, midden in de bossen bij Nunspeet, proberen imker Jakob Bouw en insectenonderzoeker Jacques van Alphen de inheemse zwarte bij weer terug te krijgen in de natuur. “De bijen van de meeste imkers zijn exoten die de Nederlandse natuur schaden.”

Tekst **Rob Buiter**

OMidden op de landgoederen Welna en Tongeren, een stukje buiten Nunspeet, staat deze zomer een dertigtal kleine en grotere bijenkasten. De meeste zijn niet groter dan, pak hem beet, een dubbele schoenendoos; veel kleiner dan de kasten waar andere imkers hun volkjes van tienduizenden bijen in houden. “Het gaat hier ook niet om de honing of de bestuiving van een gewas”, verduidelijkt de eigenaar van de meeste van deze kasten, imker Jakob Bouw. “Ze zijn alleen bedoeld als paringsstation. Samen met mijn eigen volkjes staan hier ook nog enkele volken van andere imkers die met de inheemse zwarte bij willen werken. Op dit paringsstation zorgen we ervoor dat de maagdelijke koninginnen alleen door zuivere darren van de zwarte bij bevrucht kunnen worden. Als we op een plek zouden gaan staan waar ook andere imkers in de buurt werken, dan zullen er zeker darren van andere ondersoorten rondvliegen. Dan krijg je hybridisatie, terwijl wij nu juist de zuivere zwarte honingbij terug willen brengen in de natuur.”

De carnica's, buckfasts en andere uitheemse soorten van de imkers zijn hier doorgaans naartoe gehaald vanwege bijvoorbeeld hun rustige karakter. “Maar dat

berust toch echt op een misverstand. De zwarte bij is echt niet steeklustiger dan andere bijen”, bezweert imker Bouw, terwijl hij zonder beschermingsmiddelen tussen zijn kasten loopt. “Bovendien is een beetje steeklust heel nuttig”, zegt insectenonderzoeker Jacques van Alphen, oud-medewerker van onder andere Naturalis in Leiden. “Honingbijen moeten hun volk kunnen verdedigen tegen hoornaars, zeker nu daar recent ook Aziatische hoornaars zijn bijgekomen.” Aan het imkeren met zwarte bijen zitten, los van het zuiver houden van de inheemse natuur, ook praktische voordelen, stelt Van Alphen. “Met zwarte bijen is veel minder kunstmatig gefokt. Daardoor zitten er in die soort nog veel meer genetische kansen op resistentie tegen de varroa-mijt en andere ziekteverwekkers. Volken die steeds kruisen met andere ondersoorten verliezen de zogeheten allelen voor resistentie en blijken bovendien agressiever te zijn dan genetisch zuivere volken.”

De honingopbrengst hoeft ook geen bezwaar te zijn, vindt Bouw, want die is volgens hem niet heel veel lager dan van andere, geïmporteerde ondersoorten. “Voor een hobbyimker staat de hoeveelheid honing sowieso niet in verhouding tot de tijd die je in deze hobby steekt”, lacht hij.

Het liefst zouden Bouw en Van Alphen zien dat alle imkers weer overschakelen op de enige Nederlandse honingbij, de zwarte bij *Apis mellifera mellifera*. “In zo'n situatie hoeft je nooit meer moeilijk te doen met geïsoleerde paringsstations. Dan kun je de koninginnen gewoon in de vrije natuur laten bevruchten zonder je zorgen te maken over ongewenste genetische eigenschappen.”

Bijen in of bij natuurgebieden roepen de laatste jaren nogal eens discussie op. Onder andere aan de randen van de Biesbosch staan soms vele honderden kasten van imkers, die willen profiteren van het voedsel dat hun bijen ‘gratis’ uit het natuurgebied kunnen halen.



Maar al die honingbijen concurreren dan wel met de inheemse wilde bijen, en zorgen bovendien voor extra bevruchting en verspreiding van de reuzenbalsemien, een invasieve exoot. Op de landgoederen op de Veluwe waar Bouw zijn maagdelijke koninginnen laat bevruchten, is van concurrentie geen sprake, denkt Van Alphen. “De zwarte bij is de ondersoort van de honingbij die al sinds het aflopen van de laatste ijstijd in ons land voorkomt. Deze bij is gecoëvolueerd met alle andere wilde bijen. Ze hebben allemaal hun eigen niche.”

Dat ligt voor de bijen van de meeste imkers anders, stelt Van Alphen. “Carnica’s, buckfastbijen en andere geïmporteerde exoten hebben meestal een langere tong, die is aangepast aan de bloemen uit andere streken. Daardoor vormen ze oneerlijke concurrentie voor inheemse bijensoorten. Bovendien kweken imkers een bijna onbeperkt aantal koninginnen. Als je de koninginnen van zwarte bijen alleen maar langs natuurlijke weg laat bevruchten, blijf je veel dichter bij het natuurlijk draagvermogen van een gebied.” Naast de ‘genetische vervuiling’ van die ene bijensoort, de honingbij, zit het échte probleem van de wilde bijen in ons land in de concurrentie met de mens, benadrukt Van Alphen. “We hebben in ons landschap gewoon te weinig ruimte overgelaten voor wilde bloemen, waardoor allerlei bestuivers het moeilijk hebben. Die problemen voor de vele solitaire wilde bijen kun je echt niet afschuiven op de volkjes van de wilde zwarte honingbij die in de natuur thuishoren en die wij willen terugbrengen.”

Op een enkele plaats komen zwarte bijen nog in de vrije natuur voor. Op Texel en Terschelling leven nog enkele volkeren en ook in de Amsterdamse Waterlei-

3 De zwarte honingbij.
(Foto: Jacques van Alphen)

dingduinen leeft al meer dan een halve eeuw een volk in enkele oude abelen. “Maar elders is het slecht gesteld met de inheemse wilde honingbij,” weet Van Alphen. “Van nature nestelen deze insecten in holle bomen en die zijn al schaars. En daarbij zijn de zuivere zwarte bijen gaandeweg genetisch verdund en uiteindelijk helemaal weggedrukt door de vele geïmporteerde ondersoorten.”

Insectenonderzoeker Erik van der Spek liet zich eerder in dit blad kritisch uit over ongeremde imkerij (*De Levende Natuur* 2022-4). Over het gebruik van zwarte bijen is hij milder gestemd. “Wanneer die volken gaan zwermen loop je in ieder geval geen risico op de verspreiding van een exoot. Maar in het algemeen denk ik dat de imkerij, ook met zwarte bijen, de draagkracht van onze verarmde natuur ver te boven gaat. Dat gaat dus ook ten koste van solitaire wilde bijen.”

Tijdens zijn inspectierondje tussen de bijenkasten constateert Bouw tevreden dat er al diverse werksters met stuifmeelklompjes aan de pootjes terugvliegen naar de kastjes. “Daar zitten dus bevruchte koninginnen in, want een werkster brengt alleen maar stuifmeel naar de kast als er broed is; nakomelingen van de koningin dus. Ik laat de kastjes nog een goede week staan, dan kunnen ze weer terug naar hun vaste plekken.” ■

“De zwarte bij is echt niet steeklustiger dan andere bijen”